

УДК 355.451(477)

**Наталія Коцан,**

доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

kotsan.natalia@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-8157-5070

DOI 10.29038/2524-2679-2025-01-55-65

## **СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНИ: РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ**

У статті досліджено стратегічні комунікації України, а саме: витоки й формування, актуальність, сучасний стан та виклики. Наголошено, що в епоху глобалізації, де розвиток інформаційних технологій набув ключового значення в розбудові іміджу й стабільності держави, стратегічні комунікації стали невід'ємною складовою частиною національної безпеки та державної політики всіх без винятку країн. Доведено, що для України ця сфера набула особливого значення після 2014 р., коли держава зіткнулася з анексією АР Крим і гібридною військовою агресією з боку російської федерації на Донеччині та Луганщині в поєднанні з гібридними загрозами, уключаючи агресивну дезінформаційну кампанію. Ці обставини зумовили необхідність розбудови комплексної системи стратегічних комунікацій для захисту суверенітету України, посилення її міжнародної присутності та протидії зовнішнім і внутрішнім викликам. Дослідження показало, що стратегічні комунікації в Україні поєднують військові, дипломатичні, культурні й інформаційні інструменти для досягнення стратегічних цілей, а тому вважаються досить інтегративними. Акцентовано, що знаковим для розвитку стратегічних комунікацій стало прийняття у 2015 р. нової редакції Воєнної доктрини України. Цей документ заклав основу для включення стратегічних комунікацій як життєво важливого компонента національної оборонної та інформаційної політики. У дослідженні зазначено, що від моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну в лютому 2022 р. Україна продемонструвала значний прогрес у сфері розвитку стратегічних комунікацій. Це продиктовано потребою протистояння російській пропаганді, залученню внутрішньої й міжнародної підтримки, а також необхідністю збереження єдності суспільства в цей надзвичайно складний період. Незважаючи на значні позитивні зрушення в розвитку

стратегічних комунікацій, Україна зіткнулась із доволі вагомими викликами в інформаційній війні, які можуть мати певний негативний вплив на розгортання комунікацій, залучення міжнародної підтримки загалом, а також на інформаційний простір.

**Ключові слова:** політика, стратегічні комунікації, публічна дипломатія, імідж держави, інтеграція, Україна.

**Nataliia Kotsan,**

Lesya Ukrainka Volyn National University,

ORCID ID: 0000-0002-8157-5070

## STRATEGIC COMMUNICATIONS OF UKRAINE: ROLE IN IMAGE FORMATION AND INTEGRATION PROCESSES

The article examines the strategic communications in Ukraine, namely origins and formation, relevance, current state and challenges. It is emphasized that in the era of globalization while the development of information technologies has acquired key importance in building the state image and stability, strategic communications are becoming an integral part of national security and state policy of all countries in the world. It is proven that this area has acquired special importance for Ukraine. After 2014 the country faced the annexation of the Autonomous Republic of Crimea and hybrid military aggression by the Russian Federation in the Donetsk and Luhansk regions in combination with hybrid threats, including an aggressive disinformation campaign. Such circumstances have caused the development of a comprehensive system of strategic communications to protect Ukraine's sovereignty as well as strengthen its international presence and counter external and internal challenges. The study showed that strategic communications in Ukraine combine military, diplomatic, cultural and information tools to achieve strategic goals, and are therefore considered to be quite integrative. It is emphasized that the adoption of a new edition of the Military Doctrine of Ukraine in 2015 was a landmark for the development of strategic communications. This document laid the foundation for the inclusion of strategic communications as a vital component of national defense and information policy. The study shows that since the February 2022 full-scale Russian invasion Ukraine has demonstrated significant progress in the development of strategic communications. This was dictated by the need to counter Russian propaganda, attract domestic and international support and maintain the unity of society in such an extremely difficult period. Despite significant positive moves in the development of strategic communications Ukraine is facing quite significant challenges in the information war, which may have a certain negative impact both on the deployment of com-

munications and attracting international support in general and in the information space in particular.

**Key words:** strategic communications, politics, public diplomacy, state image, integration, Ukraine.

## **1. ВСТУП**

**Постановка проблеми.** В епоху глобалізації, де розвиток інформаційних технологій набув ключового значення в розбудові іміджу та стабільності держави, стратегічні комунікації стали невід'ємною складовою частиною національної безпеки й державної політики всіх без винятку країн. Стратегічні комунікації підпорядковані місії, цінностям держави та сприяють просуванню її іміджу на міжнародній арені.

Для України ця сфера набула особливого значення після 2014 р., коли країна зіткнулася з анексією АР Крим і гібридною військовою агресією з боку російської федерації на Донеччині та Луганщині в поєднанні з гібридними загрозами, уключаючи агресивну дезінформаційну кампанію. Ці обставини зумовили необхідність розбудови комплексної системи стратегічних комунікацій для захисту суверенітету України, посилення її міжнародної присутності та протидії зовнішнім і внутрішнім викликам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій українських науковців засвідчив значну зацікавленість цією проблематикою, висвітленою в працях Д. Дубова [2], А. Кулакова [3], І. Лисичкіної [4], І. Мінгазутдінова [5], Г. Поцепцова [6], Б. Юськіва [10] та інших. Окремо хочемо зазначити науковий доробок таких волинських науковців, як Н. Карпчук [10], Є. Тихомирова [11], А. Шуляк [10], у працях яких узагальнено концептуальні основи стратегічних комунікацій, виокремлено їх складові частини, розкрито проблематику стратегічних комунікацій ЄС в інформаційному й безпековому вимірах. Проте стратегічним комунікаціям України приділено ще мало уваги, зважаючи на їх новизну для нашої держави. Тому метою нашої публікації є дослідження витоків формування стратегічних комунікацій України, вивчення їх інституційного забезпечення, окреслення перспектив розв'язання проблем стратегічних комунікацій в Україні.

## **2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Стратегічні комунікації в Україні поєднують військові, дипломатичні, культурні та інформаційні інструменти для досягнення стратегічних цілей, а тому вважаються досить інтегративними. Знаковим для розвитку

стратегічних комунікацій стало прийняття у 2015 р. нової редакції Воєнної доктрини України. Цей документ заклав основу для включення стратегічних комунікацій як життєво важливого компонента національної оборонної й інформаційної політики. Прийняття Воєнної доктрини України підкреслило нагальність протидії дезінформації, розбудови стійкості суспільства та зміцнення міжнародного партнерства для підтримки зусиль України на світовій арені. У тому ж році Україна вперше відправила своїх фахівців в Естонію для спільного навчання з країнами НАТО задля протидії дезінформації та ефективного донесення інформації. Зазначимо, що стратегічні комунікації України більшою мірою були значно посилені завдяки співпраці з НАТО. Це партнерство дало змогу запровадити найкращі міжнародні практики, зокрема в таких сферах, як управління інформацією, оперативна комунікація та публічна дипломатія. Зроблені Україною кроки дали змогу зміцнити свою інституційну спроможність, одночасно протидіючи специфічним загрозам гібридної війни на сході держави. [7], [8].

Від моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну в лютому 2022 р. Україна продемонструвала значний прогрес у сфері розвитку стратегічних комунікацій. Це продиктовано потребою протистояння російській пропаганді, залученню внутрішньої та міжнародної підтримки, а також необхідністю збереження єдності суспільства в цьому надзвичайно складному періоді. Комунікаційні практики України стали важливою частиною її військових зусиль, починаючи від «імпровізованого» підходу в перші дні конфлікту й переходячи до стратегії, яка перетворилася на добре організовану та складну. На початку вторгнення стратегічні комунікації України зіткнулися з небаченим раніше викликом: потрібно було зосередити інформаційні ресурси, щоб протистояти атакам дезінформації з боку росії й одночас згуртувати населення та міжнародну спільноту. Так, Президент України В. Зеленський, який уже мав досвід ефективної комунікації, отримав світове визнання завдяки своїм нічним відеозверненням. Його промови були відвертими та емоційними, глибоко резонували як із вітчизняною, так і з міжнародною аудиторією, часто записувалися в простих умовах, наприклад на вулицях Києва або ж в офісі. Послання Президента були зосереджені на жертвах уторгнення, твердості українців і закликах до єдності проти агресії [1].

Зазначимо, що в цей час соціальні мережі стали ареною конфлікту. Українські посадовці, уключаючи Міністерство оборони та важливих дипломатів, використовували такі платформи, як Twitter і Telegram, щоб бути в курсі подій у режимі реального часу, ділитися переконливими

історіями стійкості та фіксувати російські воєнні злочини. Ці зусилля сприяли боротьбі з намаганнями країни-агресорки створити плутанину й сумніви щодо реальних обставин на місцях військових злочинів. Участь України в міжнародних стратегічних комунікаціях була ознаменована гармонійним поєднанням сучасної роботи з медіа й традиційної дипломатії [2].

Комунікаційна стратегія України полягала в постійних відеозверненнях Президента В. Зеленського до парламентів, самітів і конференцій. В. Зеленський уміло апелював до історичних і культурних точок дотику, щоб викликати реакцію й дії, говорячи мовою своєї аудиторії. Крім того, дипломати з України активно залучали світову аудиторію через такі платформи, як Twitter, розповсюджуючи історії стійкості й прямо засуджуючи агресію росії. Також дієвою була співпраця українського уряду з міжнародними організаціями зі зв'язків із громадськістю та технологічними компаніями. Метою такої діяльності було посилення меседжу про необхідність допомоги Україні.

У той час російська пропагандистська машина постійно працювала над тим, щоб викликати занепокоєння, конфлікти й сумніви в країні та за її межами. Щоб упоратися з цим, Україна застосувала проактивну тактику. У боротьбі з російською дезінформацією важливу роль відіграли урядові ініціативи й організації з перевірки фактів, такі як «Stop-Fake» [1]. Ці зусилля включали виявлення та викриття сфабрикованих історій, маніпуляцій у ЗМІ й неправдивих наративів, які поширювались онлайн-платформами та російськими державними ЗМІ. Цей внесок мав вирішальне значення для зміцнення довіри до комунікаційних зусиль України як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. У своїй стратегії комунікації Україна віддала перевагу відкритості й чесності. Уряд надавав міжнародним журналістам доступ до лінії фронту та постраждалих від війни областей, а також передав інформацію про війну в режимі реального часу. Такий метод демонстрував реальність війни, зміцнював довіру, а в результаті допоміг Україні значно зміцнити свої позиції на світовій арені завдяки відкритому доступу до доказів звірств (таких як масові вбивства в Бучі). Також Україна активно співпрацювала зі світовими ЗМІ, технологічними компаніями й урядами інших країн для боротьби з поширенням пропаганди країни-агресорки. Ця співпраця була дуже важливою для зменшення дезінформації на таких платформах, як YouTube і Facebook, а також для розповсюдження наративу України до ширшої аудиторії. Співробітництво з міжнародними стейкхолдерами дозволило Україні гарантувати, що її меседжі досягатимуть важливих



світових спільнот і знаходитимуть у них відгук, при цьому одночасно обмежуючи вплив наративів, пов'язаних із росією як державою.

Однією з найважливіших складових частин стратегічних комунікацій України є публічна дипломатія. Український інститут, який був створений у складі Міністерства закордонних справ України для популяризації національної культури, науки та досягнень, відіграє важливу роль у формуванні глобального іміджу країни. Завдяки ініціативам культурної дипломатії Україна використовує свою багату культурну спадщину (мову, музику, кінематограф і загалом цифровий контент) як форму «м'якої сили» для протидії дезінформації, пропаганди та підвищення своєї впізнаваності у світі. Зазначимо, що залучення української діаспори значно посилює ці зусилля, створивши мережу неформальних послів, які відстоюють інтереси України в усьому світі.

Отже, за допомогою публічної та культурної дипломатії, Україна значно покращила свою міжнародну репутацію. Україна успішно створила імідж сучасної, стійкої та інноваційної держави завдяки співпраці з іноземними партнерами, участі в глобальних форумах і популяризації української історії й мистецтва. Такі дії підкреслюють різноманітність стратегічних комунікацій, які виходять за межі кризового менеджменту та сприяють розвитку довгострокового партнерства та підтримки.

Незважаючи на значні позитивні зрушення в розвитку стратегічних комунікацій, Україна зіткнулась із доволі вагомими викликами в інформаційній війні. Оскільки російсько-українська війна триває три роки, українському політикуму стає все важче залучити увагу та підтримку міжнародної спільноти. Хоча світ спочатку був шокований уторгненням і закликав уряди, організації та окремих людей діяти, тривалість конфлікту призвела до «втоми населення як України, так і країн-партнерів». Це означає, що постійний інтерес до кризи поступово згасає. Своєю чергою, це створює значний виклик для зусиль України щодо отримання військової, фінансової та гуманітарної допомоги, необхідної для протистояння російській агресії та відновлення країни. Природне перерозподілення уваги ЗМІ є основним чинником, що сприяє втоми населення. На початку широкомасштабного вторгнення Україна була в центрі уваги світових ЗМІ, а зображення руйнувань, опору й страждань привернули увагу всього світу. Утім, цикли новин за своєю природою швидкоплинні й у міру того, як війна тривала, повідомлення в ЗМІ змінювалися, уключаючи інші поточні глобальні проблеми. Історії української стійкості, які колись були свіжими та надихаючими, ризикують стати звичайними, що призведе до зниження їх емоційного

впливу на міжнародну аудиторію. Така нормалізація підриває нагальність, яка спочатку була підтримана широкою міжнародною спільнотою. Ця проблема посилюється боротьбою за увагу світової спільноти. Інші катастрофи, такі як стихійні лиха, економічна нестабільність, політичні заворушення та нові конфлікти, відвернули увагу й ресурси від України. Багато держав стикаються з проблемами через економічні наслідки війни, інфляцію та дефіцит енергоносіїв, особливо в Європі, яка раніше максимально підтримувала Україну. Деякі країни припинили надавати Україні значну фінансову та політичну підтримку, оскільки внутрішні проблеми переважали над зовнішніми. Крім того, тривалий контент, пов'язаний із війною, може мати психологічний вплив. Світова аудиторія поступово втрачає співчуття через постійний потік жахливих зображень та історій людських страждань. Це емоційне виснаження зменшує увагу громадськості й послабляє низові рухи, які тиснули на уряди, щоб допомогти Україні в перші дні вторгнення. Така ситуація змінилася після виборів президента в США, інавгураційних заяв президента Дж. Трампа, а особливо після переговорів президентів України та США 28.02.2025 р. Проте ці й інші виклики для України вимагають інноваційних стратегічних методів комунікації. Держава повинна змінити свої меседжі, щоб вони знову викликали інтерес і підтримували відчуття нагальності, не перевантажуючи при цьому аудиторію. Історія про успіх, оптимізм і значний вплив міжнародної допомоги можуть допомогти протистояти втомі. Крім того, підтримувати залученість у важливих регіонах, таких як Північна Америка, Європа та країни «Глобального Півдня», може допомогти шляхом диверсифікації каналів комунікації й адаптації меседжів для різних аудиторій [9].

Ще одним доволі вагомим викликом стала підтримка внутрішньої згуртованості для уряду та його комунікаційних підрозділів. Країна стикається з тривалими відключеннями електроенергії, значним економічним навантаженням і значною кількістю жертв, які чинять значний тиск на громадську думку. Складне завдання, яке стоїть перед українським урядом, полягає в тому, щоб збалансувати прозорість щодо наслідків війни, одночасно вселяючи в громадян оптимізм і стійкість. Одним із найпомітніших викликів для українців були раніше зазначені регулярні відключення електроенергії, особливо перед зимою, коли країна-агресорка атакувала енергетичну інфраструктуру. Не тільки повсякденне життя людей ускладнюється цими відключеннями, але вони значно посилюють психологічне й емоційне виснаження серед населення. Водночас економічні наслідки війни, включаючи інфляцію та

руйнування критичної інфраструктури й підприємств, збільшують стрес. Керівництво України загалом, а зокрема Президент В. Зеленський, віддали перевагу прозорості, відкрито визнаючи труднощі та пропонуючи знаки надії. Його постійні промови та публічні виступи, де він підкреслює, що стійкість країни є її силою; закликають до єдності й заспокоюють людей. Українські лідери розповідають про свою наполегливість, підтримку громади та невеликі перемоги, щоб зберегти єдність народу й зосередити його на перемозі над російською агресією. Але, як свідчить історія, а також нинішня війна, населенню стає важче підтримувати «бойовий дух» в умовах затяжної війни. Людям складно залишатись оптимістами через психологічний тягар утрат, постійні труднощі й невизначеність майбутнього. Урядові меседжі мають змінюватися, щоб підвищити почуття колективної мети, залишаючись чесними щодо вартості війни. Для того щоб уникнути розчарування та підтримати єдність українців у своїй рішучості, важливо дотримуватися цього балансу між чесністю та надійністю. Крім того, для забезпечення національної єдності потрібна інклюзивна комунікація, оскільки регіони переживають різні аспекти конфлікту – деякі з них під окупацією, а інші більш віддалені від лінії фронту. Задля того, щоб жоден регіон не залишився поза увагою, уряд повинен урахувати інтереси всіх громадян [9]. Отже, здатність України підтримувати внутрішню згуртованість під час складних випробувань залежатиме від того, наскільки добре влада підійде до покращення стратегічних комунікацій, тобто не тільки донесення правдивої інформації населенню, але й розв'язання висвітлених проблем.

Також ще одним із найважливіших викликів для стратегічних комунікацій України є пристосування до дедалі складнішої тактики росії щодо дезінформації та кібератак. Країна-агресорка постійно вдосконалює свої стратегії, усе більше покладаючись на сучасні технології, такі як «Deepfake» та штучний інтелект (ШІ), щоб поширювати фальшиві новини як у своїй країні, так і за кордоном. Тому Україні стає все важче боротися з дезінформацією, захищати свої повідомлення й протистояти зростаючій загрозі цифрових маніпуляцій. Наприклад, технологія «Deepfake», яка дає змогу створювати високореалістичні, але сфабриковані відео- й аудіоматеріали стали ефективним засобом поширення дезінформації з боку країни-терориста в інформаційному просторі. Ці маніпулятивні медіа використовують заяви військових посадовців або українських медійних персон, вводячи аудиторію в оману та підриваючи її довіру. Крім того, контент, створений за допомогою ШІ, як-от фейкові новини й пости в таких соціальних мережах, як Twitter та Telegram, став значною



проблемою. Зважаючи на масштаб і складність цих операцій, Україні стає важко відстежувати й розвінчувати кожен випадок дезінформації. Це особливо актуально, оскільки технології, які керують цими маніпуляціями, стають дедалі складнішими для виявлення. Отже, Україна має спрямувати значні інвестиції в цифрову криміналістику й кібербезпеку. Для боротьби з цими загрозами потрібно співпрацювати з міжнародними технологічними компаніями та експертами з кібербезпеки. Організації з перевірки фактів, такі як «StopFake», як зазначалося раніше, зосередилися на виявленні маніпулятивних медіа. Вони перевіряють контент до того, як він поширюється, використовуючи сучасні криміналістичні інструменти, як-от: аналіз метаданих, зворотний пошук зображень. Крім того, Україна покращила свою інфраструктуру кібербезпеки, щоб захистити життєво важливі системи від кібератак, спрямованих із росії, які націлені на електромережі та мережі зв'язку. Отже, для ефективної протидії дезінформації Україна повинна постійно змінюватися, використовуючи новітні технології та вдосконалюючи свої контрзаходи, оскільки російська дезінформація стає все більш досконалою. Україні потрібно змінити свої підходи, щоб підтримувати довіру до своїх повідомлень. У боротьбі з такою тонкою дезінформацією одним із найбільших ризиків є можливість скептицизму громадськості. Плутанина, розкол і втрата довіри до меседжів уряду виникають через те, що громадськість не зможе відрізнити справжній контент від фальшивого. Також випередження розвитку російської пропаганди й тактики кібератак є постійним викликом для України, оскільки дезінформація стає все більш складною, Україна повинна продовжувати інвестувати в технології, співпрацювати з міжнародними партнерами та навчати своїх громадян захищати правду. Крім того, наша держава повинна продовжувати зберігати внутрішню й міжнародну підтримку [9].

### **3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Отже, можемо констатувати, що Україна з початку повномасштабного вторгнення значно розвинула свої стратегічні комунікації, зокрема розгорнувши комунікацію між владою та населенням, а також залучивши міжнародну підтримку в інформаційний простір. Але очевидним є те, що ефективність України в боротьбі проти російської пропаганди та дезінформації потребує подальшої уваги. Це зумовлено багатьма чинниками, меншою кількістю населення, слабшою економікою й кількістю ресурсів у порівнянні з країною-агресоркою. Отже, росія може вигравати інформаційні битви на заході через свої ресурсні можливості

в «кількості». Ще одним викликом є чесність і прозорість стосовно своїх громадян, тобто Україні набагато важче донести правду населенню в умовах вільного доступу до інформації, тоді як в авторитарній росії набагато легше контролювати свій інформаційний простір, а це, своєю чергою, робить легшим поширення фейків серед населення. Незважаючи на всі ці негативні чинники, Україна може поліпшити боротьбу з дезінформацією, покращивши саме «якість» своїх стратегічних комунікацій, а не кількість.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брайлян, Є. Як стратегічні комунікації допомагають Україні налагодити міжнародну співпрацю з протидії ворожій дезінформації. *Military Inform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/12/09/yak-strategichni-komunikacziyi-dopomagayut-ukrayini-nalagodyty-mizhnarodnu-spivpracyu-z-protydiyi-vorozhij-dezinformacziyi/>
2. Дубов, Д. В. (2016). Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*, № 4, с. 9–23. URL: <https://ippi.org.ua/sites/default/files/dubov.pdf>
3. Кулаков, А. Онлайн курс «Комунікації». Етапи стратегічної комунікації. *Культура і креативність*. URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/publishing/communication-course/lecture-2-the-stages-ofstrategic-communication>
4. Лисичкіна, І. (2019). Мас-медійні особливості побудови ефективного наративу як інструмента стратегічних комунікацій. *Психолінгвістика*, вип. 26, с. 224–242, 230. URL: <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/697/215>
5. Мінгазутдінов, І. О., Мінгазутдінова, Г. І. (2019). Стратегічні комунікації європейських країн: Велика Британія, Франція, ФРН. *Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах*: монографія. Київ: Вадекс, с. 254–284, 280.
6. Почепцов, Г. (2008). Стратегічні комунікації: стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні. Київ: Альтерпрес, 216 с, 28.
7. Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text>
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>
9. Стратегічні комунікації в умовах війни: досвід експертів. *СБУ*. URL: <https://www.nasbu.edu.ua/ua/news-1-8-576-strategichni-komunikacii-v-umovah-viyni-dosvid-ekspertiv>
10. Стратегічні комунікації ЄС: протидія деструктивним впливам: кол. моногр. / Н. П. Карпчук, Б. М. Юськів, А. М. Шуляк, С. В. Федонюк, Н. О. Шуляк; за заг. ред. Н. Карпчук. Луцьк: Вежа-Друк, 2023, 308 с.
11. Тихомирова, Є. Б. (2016). Стратегічні комунікації ЄС: інституціональний вимір. *Політичне життя*, № 4, с. 103–112, 104.

## REFERENCES

1. Brailian, Ye. Yak stratehichni komunikatsii dopomahaiut Ukraini nalahodyty mizhnarodnu spivpratsiu z protydii vorozhii dezinformatsii. *Military Inform.* URL: <https://armyinform.com.ua/2021/12/09/yak-strategichni-komunikacziyi-dopomagayut-ukrayini-nalagodyty-mizhnarodnu-spivpraczyu-z-protydiyi-vorozhij-dezinformacziyi/> (in Ukrainian).
2. Dubov, D. V. (2016). Stratehichni komunikatsii: problemy kontseptualizatsii ta praktychnoi realizatsii. *Stratehichni priorityty. Seriia: Polityka*, № 4, p. 9–23. URL: <https://ippi.org.ua/sites/default/files/dubov.pdf> (in Ukrainian).
3. Kulakov, A. Onlain kurs «Komunikatsii». Etapy stratehichnoi komunikatsii. *Kultura i kreatyvnist.* URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/publishing/communication-course/lecture-2-the-stages-ofstrategic-communication> (in Ukrainian).
4. Lysychkina, I. (2019). Mas-mediini osoblyvosti pobudovy efektyvnogo naratyvu yak instrumenta stratehichnykh komunikatsii. *Psykholinhvistyka*, vyp. 26, p. 224–242, 230. URL: <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/697/215> (in Ukrainian).
5. Minhazutdinov, I. O., Minhazutdinova, H. I. (2019). Stratehichni komunikatsii yevropeyskykh krain: Velyka Brytaniia, Frantsiia, FRN. *Stratehichni komunikatsii v mizhnarodnykh vidnosynakh: monohrafiia.* Kyiv: Vadeks, p. 254–284, 280 (in Ukrainian).
6. Pocheptsov, H. (2008). Stratehichni komunikatsii: stratehichni komunikatsii v politysi, biznesi ta derzhavnomu upravlinni. Kyiv: Alterpres, 216 p., 28 (in Ukrainian).
7. Pro zatverdzhennia Kontseptsii stratehichnykh komunikatsii Ministerstva oborony Ukrainy ta Zbroinykh Syl Ukrainy. *Verkhovna Rada Ukrainy.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text> (in Ukrainian).
8. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 15 zhovtnia 2021 roku «Pro Stratehiiu informatsiinoi bezpeky». *Verkhovna Rada Ukrainy.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (in Ukrainian).
9. Stratehichni komunikatsii v umovakh viiny: dosvid ekspertiv. SBU. URL: <https://www.nasbu.edu.ua/ua/news-1-8-576-strategichni-komunikacii-v-umovah-viyni-dosvid-ekspertiv> (in Ukrainian).
10. Stratehichni komunikatsii YeS: protydiia destruktyvnym vplyvam: kol. monohr. / N. P. Karpchuk, B. M. Yuskiv, A. M. Shuliak, S. V. Fedoniuk, N. O. Shuliak; za zah. red. N. Karpchuk. Lutsk: Vezha-Druk, 2023. 308 p. (in Ukrainian).
11. Tykhomyrova, Ye. B. (2016). Stratehichni komunikatsii YeS: instytutsionalnyi vymir. *Politychne zhyttia*, № 4, p. 103–112, p. 104 (in Ukrainian).

Матеріал надійшов до редакції 17.01.2025 р.